

Az osztályvezető

Beszélgetés Juhász Jenővel

Osztályvezetőből főigazgató cím alatt számolt be a *Könyvtáros* arról, hogy *Juhász Jenő*, aki sok-sok éven keresztül volt az MM könyvtári osztályának vezetője, s ilyenként a magyar könyvtárugy minden bizonnyal legtöbbektől ismert képviselője, 1988 novemberétől az Állami Gorkij Könyvtár főigazgatója lett. Akkor (1989. 1. sz.) azt írtuk, hogy némi „laufot” engedélyezünk az új főigazgatónak (és magunknak), és a későbbiekben próbálkozunk meg azzal, hogy előbb az osztályvezető, majd a főigazgató tapasztalatairól, emlékeiről, koncepcióiról, illetve terveiről, szándékairól, programjáról írjunk. Innen a mostani rész címe: *Az osztályvezető*. Interjünk ezen első részében arról lesz szó, honnan is jött, kicsoda is *Juhász Jenő*, hogyan került a minisztériumba, mit élt meg ott. Egy következő alkalommal, *A főigazgató* címen, arról próbáljuk kifaggatni *Juhász Jenőt*, mi a helyzet az Állami Gorkij Könyvtárban, mit és hogyan is fog ott ő tenni, hatni, alkotni.

– *Mindenekelőtt arra kérnélek, számolj be pályafutásodról egészen addig, amíg az MM könyvtári osztályának élére kerültél! Honnan származol, mit tanultál, hogyan lettél könyvtáros, kik voltak mestereid, szakmai barátaid, hogyan alakult könyvtárosi pályafutásod, milyen szakmai tapasztalatokat szereztél?*

– A gimnáziumot Fehérváron jártam ki, az egyetemet, történelem-könyvtár szakon Budapesten, 1959-ben végeztem. Olyan nagymesterek tanítottak, mint *Kőhalmi Béla*, *Kovács Máté*, *Fitz József*, *Mezey László*. Mi már lényegesen jobb, korszerűbb ismeretanyagot kaptunk az ötvenes évek második felében, mint a jóval felettünk járók. Az egyetem elvégzése után mintegy hazatértem; Székesfehérváron kezdtem el dolgozni a megyei könyvtárban, majd történelmet tanítottam és voltam egyben az egyik gimnáziumban a könyvtár vezetője. A Fejér Megyei Könyvtár felkészült munkatársainak segítségével igyekeztem továbbra is tágabb körben szemlélődni. A gimnáziumi könyvtári állomány rendezésében jó segítőtársakra találtam a diákokban, tanárokbán. Igen sok haszon származott ebből: első sorban éppen nem az, hogy manuális segítőket kaptam. Minden teoretizálás mellőzésével, azok, akik segítettek nekem – igen sokan voltak –, beavatódtak a könyvtári munkába, én pedig közelről láthattam azt, amit használói igénynek nevezünk. Épp rendbeszedtük a könyvtárat, amikor a gimnáziumot átszervezték, én pedig Dunaújvárosba, a Dunai Vasmű könyvtárába mentem dolgozni. Egy év alatt – amíg ott voltam – jószerivel mindent előlről kellett kezdeni. A tenniakaró, hozzáértő és lelkes szakembergárda áldozatos munkájával teljes állományrevíziót csináltunk, elvégeztük a gyűjteményszervezés nehéz és aprólékos feladatát, akárcsak az épp elhagyott gimnáziumi könyvtárban. Bevezettük a szabadpolcos rendszert, ami 1960-ban talán nem volt még egészen megszokott, szakszervezeti könyvtárban pedig egyáltalán nem.

– *Még évekkel később is kemény csatákat kellett vívni érte. Volt kikkel!*

– Nemcsak könyvtárosok, hanem mások is segítettek az elképzelések megvalósítását, ott is, és később az SZMT Központi Könyvtár-

ban is. Mert 1963-ban megintcsak Fehérvárra kerültem, az SZMT könyvtárába. 1973-ig, ke-
rek tíz évig dolgoztam itt. Ez megint más isko-
la volt. Egy megye könyvtári hálózatát kellett
kiépíteni. Itt megint jó társakat találtam a
könyvtárban éppúgy, mint a „területen”. Ter-
mészetesen nemcsak a szakszervezeti könyvtá-
ri hálózat gondjairól szereztem tudomást, ha-
nem a tanácsi hálózatéról is, és persze nemcsak
a könyvtárakat ismertem meg, hanem a me-
gyét, a megyei üzemeket, vállalatokat és sok-
sok emberrel kerültem kapcsolatba, némelyek-
kel barátságba. A SZOT égisze alatt, a KMK
patronálásával a 60-as évek végén létrejött
igazgatói testületben élénk szakmai élet folyt,
ami nekem a mindennapi munkámhoz sok se-
gítséget adott. Meghatározó, perspektívákat
adó tíz év volt ez számomra. 1973-ban hagy-
tam el Székesfehérvárt és kerültem a Művelő-
désügyi Minisztériumba, a könyvtárügyi osz-
tályra munkatársnak.

– *Milyen volt akkor a minisztérium?
A könyvtári osztály? Kik voltak ott, hogyan
láttál munkához?*

– Az osztály akkor kapta meg az önállóságot,
addig a Közművelődési Főosztály része volt.
Alkotó, tettekre kész gárda gyűlt akkor össze
Kondor Magda irányítása alatt: Zircz Péter,
Futala Tibor, Verseghi György, B. Nagy Ernő,
Rácz Aranka voltak a kollégáim, én magam
azon a napon léptem munkába, amikor Sárdy
Péter. Tiznél több volt az osztály létszáma. Ez
az idő már történelem. Az osztály, de az egész
szakma számára a könyvtárügy presztízisének
visszaállítása, felfuttatása volt a fontos, és eh-
hez a szakmában – akkor – meg is voltak az
erők, de sajnos nem jó szelek fújtak a mi szem-
pontunkból. A művelődésügyön belül, illetve
a tudományos és gazdasági életben sem kapott
megfelelő támogatást a könyvtárügy, periféri-
kus terület maradt továbbra is, ellentétben a
fejlett országokéval. Nekünk unos-untalan bi-
zonyítgatnunk kellett a könyvtári szolgálta-
sok nélkülözhetetlenségét, szükségességét a
társadalmi élet minden területén.

1971-ben volt a III. Országos Könyvtárügyi
Konferencia. Alaposan előkészített, kitűnő
programot felvázoló tanácskozás volt, sajnos
téziseire a társadalom akkor sem volt fogé-
kony. Volt tehát egy kitűnő koncepció, és mar-
adt nekünk a sokszor kicsinyes küzdelem, a
szinte egyes emberekre „lebontott” győzkö-
dés, az állandó ismételtetés, az újra és újra
kezdődő harc a már megszerzettnek hitt po-
ziókért. Sok egyéb feladat mellett szűkebb

munkaterületemhez a tanácsi és a szakszerve-
zeti könyvtárak tartoztak. Elsősorban a fenn-
tartókkal igyekeztem jó kapcsolatokat kiépí-
teni. A fent vázolt helyzetben csak abban bizhat-
tunk, hogy rajtuk keresztül kaphatják meg a
könyvtárak azt, amire minden szakmai irány-
elvnlél, állásfoglalásnál, irányításnál, ellenőr-
zésnél inkább szükségük van: a szükséges
anyagi támogatást. Főleg *Szente Ferenc*ccel
utaztunk sokat, jártuk az országot, mentünk a
tanácsokhoz, a pártbizottságokhoz, ha kellett
a vállalatok igazgatóihoz, egyetemi rektorok-
hoz. Nagyon hasznosnak bizonyultak az éves
tervtárgyalások is, ahol egy-egy megye könyv-
tárainak, fenntartóinak felelős vezetőit sikerült
egy asztalhoz ültetni. Mondanom sem kell,
könyvtárpolitikai szempontból milyen jelentő-
séggel bírtak ezek a közös gondolkodások. De
csak személyesen lehetett e fontos partnereket
összehozni. Ismert a két szomszédvár-szind-
róma: olyan vezetők, akiknek a legszorosab-
ban kellett volna együttműködniük, helyett

– ilyen-olyan okból – évekig több helyütt alig beszéltek egymással.

1979-ben neveztek ki a Közgyűjteményi Főosztály könyvtári osztálya vezetőjévé. Addigra az osztály munkatársi gárdája kicserélődött. *Kondor Magda* nyugdíjba ment, *Zircz Péter*, *Futala Tibor*, *B. Nagy Ernő*, *Rácz Aranka*, *Verseghi György* elmentek az osztályról. Új csapat felállítása vált szükségessé, amelyre sok feladat hárult, hisz ekkor kellett megrendezni a IV. Országos Könyvtárügyi Konferenciát, megszervezni a könyvtári tvr. végrehajtását, újjászervezni az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, a különböző tanácsadó testületeket, a Magyar Könyvtárosok Egyesületét és mindehhez képest az egyik minisztériumi átszervezés során az osztály létszáma hatra, majd ötre csökkent.

Ekkortól, a nyolcvanas évek elejétől tetőztek a pénzügyi problémák is. Pedig a könyvtárügy „területe” addigra már jócskán kibővült, újfajta megközelítést igényeltek az iskolai könyvtárak, a szakkönyvtárak, egyházi könyvtárak stb. Sürgős mentési akciókra is szükség volt. Értékek pusztultak, folyamatok váltak szinte visszafordíthatatlanná.

De nőtt a könyvtárak feladatainak száma, sőt mélysége is. Nemcsak arról volt szó, hogy válaszolni kellett az új médiák kihívásaira,

hogy a közművelődési könyvtárakat is információs bázisokká kellett szervezni, hogy egyre több belső, szakmai probléma és újdonság merült fel, amivel foglalkozni, amire figyelni kellett, hanem arról is, hogy kívülről is egyre nagyobb terhek neheztedek a könyvtárakra. A kulturális szint emelése, az egyre-másra felmerülő új igények kielégítése természetesen nem megy az ún. Münchhausen-effektussal. Saját hajánál fogva senki sem képes magát kimozdítani. A könyvtárakra hárult számos olyan szerep és feladat, amelyről korábban szó sem volt. Ugyanakkor egyre „elfoglaltabbak” lettek az emberek, az olvasói létszámok csökkenni kezdtek vagy stagnáltak, nem volt ami igazán érdekeltté tette volna az egyes rétegeket információk szerzésében, az olvasásban, a kulturálódásban, a könyvtárhasználatban. Még olyan alapvetően fontos csoportok is kezdtek lemorzsolódní, mint a pedagógusok és más értelmiségi rétegek.

A könyvtárak vezetői szinte alig foglalkozhattak szakmai, belső kérdésekkel, azokkal, amelyekhez igazán értettek, amelyeket felvállaltak, ami a hivatásuk és a dolguk volt, ehelyett az igazukért, presztizsükért, elismertetésükért kellett harcolniuk, pénzt kellett szerezniük, munkájuk súlypontja csaknem a könyvtáron kívülre került; a berendezésért, az épületért küzdöttek, amit feltételként, munkavégzésük kellekéként-kereteként eleve meg kellett volna kapniuk.

Mint mondtam, szerettük volna, ha ezeket a terheket leveszik vállaikról a fenntartók, hogy a dolgok természetes rendjéhez közelebb álló struktúra alakuljon, alakulhasson ki. Nos, ehhez kellett jó stábot kialakítani, ezért volt szükség a fenntartókkal való intenzív kapcsolattartásra. Ami a stábot illeti, sikerült jó munkatársakra szert tennem: *Cholnoky Győző*, *Kapitány Károlyné*, *Sárdy Péter*, *Sóron László* kitűnő munkatársak voltak. De persze remek partnereket találtam a „külsők” között is. Nehéz lenne felsorolni azokat a szakembereket, akik nélkül elképzelhetetlen lett volna bármilyen eredményt is elérni. Az eredményeket, amelyeket a könyvtárügy ezekben az időkben elért, nem kívánom felsorolni. Mindenki tudja, hány és milyen könyvtár épült, hogy az OSZK is, több évtizedes késséssel, nem éppen a legkedvezőbb helyen, nem éppen a legalkalmasabb formában, de épülethez jutott. A számítógépesítés beindítása, kezdeti eredményei is ismertek. Sajnos ezekre a vívmányokra, eredményekre árnyékot vetett az a helyzet,

amelyben létrejötték: akkor építkeztünk, amikor a gazdasági helyzet félelmetesen leromlott, akkor kezdtünk a számítógépesítésbe, amikor már az első eredményeknek kellett volna megmutatkozniuk, akkor gyorsítottuk meg a hajó futását amikor már erősen fogyott az üzemanyag.

– *Szólj néhány szót az osztály és a KMK viszonyáról! Mondj valamit arról az időszakról, amikor a KMK megszüntetéséről lehetett hallani.*

– Mindenkor az volt a véleményem, hogy korszerű, ütőképes KMK-ra van szükség, és egy ilyenre valóban szükség is van. Jól tudom, hogy vannak igen fejlett könyvtárüggyel rendelkező országok, ahol nincs KMK, nem is érzik szükségét valami hasonló felállításának, megszervezésének. Nálunk azonban szükség van – *Szente Ferenc* kifejezését idézem – valamiféle „könnyűlovasságra”. Persze nem *csak* KMK-ra van szükség, és arra pedig kiváltképp nincs, hogy minden ügyet a KMK intézzen. A könnyűlovasság mögött, a mélységben meg kell lennie a nehézfegyverzetnek is. Ezért találtam jónak, hogy az OSZK „bázisán” munkálkodjék. Ehhez persze az is kell, hogy a KMK forduljon az OSZK felé is. Miért kellett volna mintegy kivonulnia az OSZK-ból? Miért ne segíthetett volna például a költözés problémái kapcsán, építészeti-bereendezési stb. tanácsokkal az OSZK-nak is?

A KMK egyébként is Janus-arcú intézmény volt. Egyrészt szakmai műhely, kutatóintézet, másrészt a könyvtárpolitika egyik „csinálója”. A hatvanas-hetvenes években, a hetvenesek közepéig elegendők, korszerűek voltak a KMK által nyújtott szolgáltatások. Később új és újabb szolgáltatásokra lett volna, volt is igény. Nem a KMK megszüntetéséről volt tehát szó, hanem annak korszerűsítéséről. Korszerűsíteni viszont feltétlenül szükség volt, szükségese lenne úgy hiszem ma is.

– *Beszéljünk egy kissé „belügyekről” is! Az osztály helyzetéről a minisztériumban, arról, ami kívülről nézve az osztály válságának látszik, arról, hogy milyen keretek közt képzeled el az optimális minisztériumi munkát!*

– A hivatalnok szerepe kettős: képviselnie kell az ügyet, a rábízott szakma ügyét is, képviselnie kell a hivatalt is. E kettősséggel nem csak meg kell, meg is lehet birkózni, termékeny ellentmondás feszül közöttük. Az azonban már éppen nem előre mozdító erő, ha gyakran változik az irányítási struktúra. A legveszélyesebb hátulütő, hogy sokszor nem ott volt a

döntési hatáskör, ahol a szakismeret. A könyvtári osztály legfontosabb feladata az lenne, hogy összkönyvtári vállalkozásokat finanszírozzon, és gyakorolja a törvényességi felügyeletet. Ehhez képest szükség van gazdasági, jogi stb. szakismeretekre, ám a jelenlegi (vagy inkább az elmúlt időszakban) épp ezeket a szakterületeket „központosították”, még a szakkönyvtárakról is. És persze nagy baj volt az is, hogy sohasem a feladatokhoz mérték az osztály létszámát. Míg a feladatok nőttek, szaporodtak, az osztály lassan elfogyott. Pedig feltétlenül szükség van könyvtári osztályra. Sőt! A könyvtárügy, szóltam már róla, kiterjedését és mélységét tekintve is hallatlanul megnövekedett. Ágazatközi feladatok, problémák vannak, ágazat- és tárcaközi felhatalmazásokra van szükség. Ehhez pedig emberek kellene, méghozzá a könyvtárügy egészében gondolkodó, politikus alkatú emberek. Amiként kiépült, kiépült a könyvtári rendszer, tekintet nélkül a fenntartók, a hivatalok, a minisztériumok különbözőségeire, akként az egységes, az egész területet átfogó hivatali apparátusnak is ki kell épülnie. Persze nem kell, hogy a könyvtári osztály munkatársai lássák el egyedül a koordinátori szerepet. Ez képtelenség és felesleges is. Nélkülözhetetlenek a különféle szervezetek, egyesületek éppúgy, mint az egyes könyvtárosok, intézmények.

Csak így védhető ki az a hendikepp, hogy az MM hátrányos helyzetű minisztérium lévén, könyvtári osztály is óhatatlanul periférikus szerepkörűvé váljék.

– *Miért váltál meg posztodtól? Mik voltak döntésed hivatali és személyes okai?*

– Erre kár sok szót vesztegetni. Eleve rövid időre vállaltam az osztályvezetői posztot, azután tíz évet húztam le ilyenként. Egyszer abba kell hagyni, váltani kell, mást is csinálni. Hivatali és személyes okokból egyaránt úgy éreztem, most már mindenképpen állást kell változtatnom. Még időben jutottam így egész embert kívánó feladathoz.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

*

Interjúnk a Gorkij Könyvtárban készült volna, ám első alkalommal szóhoz sem juthattam, nemhogy kérdéseket tehettem volna fel. *Juhász Jenő* órákon át kalauzolt új birodalmában, a pincétől a padlásig megmutatott mindent, és bár belülről jól ismertem (vélttem ismerni) az ÁGK-t, egyik meglepetésből a má-

sikba estem. *Juhász Jenő*, az új főigazgató ugyanis nemcsak, sőt nem is elsősorban azt mutogatta, ami van, hanem mindenütt azt, ami „lesz”. Erről azonban, valamint a főigazgató

egyéb gondjairól, elképzeléseiről, elért és elérni vágyott eredményeiről a beszélgetés folytatásában próbálok majd beszámolni.

Vajda Kornél

Kiss Jenő: A magyar könyvtárak

Az első változatában 1972-ben angolul, németül és oroszul, 1977-ben (Tokióban) japánul már megjelent kiadvány átdolgozott formában 1988 óta végre magyar nyelven is hozzáférhető (időközben a második – bővített és javított – kiadás angolul is megjelent, *Libraries in Hungary* címmel, *Székely Dániel* fordításában, ára 100 forint). A kötetet – kizárólag a recenzens hibájából – szokatlanul nagy késéssel ismertetjük, de az eltelt idő alatt legalább bebizonyosodott, hogy a benne olvasható információk nem vagy alig vesztek aktualitásukból.

„A magyar könyvtárak a szocialista fejlődés útján” című fejezetből elsősorban a hazai könyvtárpolitikáról, könyvtárügyünk jogi szabályozásáról, a központi irányítás próbálkozásairól és tétüvjairól kapunk rendkívül hasznos áttekintést. A szerző különös érdeme, hogy engedve a könyv megírásakor még érvényesülő kényszernek, leírja ugyan, hogy 1945 előtt „néhány városi könyvtáron kívül az országban nem volt közművelődési könyvtári ellátás”, majd – önmagának is ellentmondva – hozzáteszi: „a korábbi falusi népkönyvtárak legtöbbször alkalmatlan volt... mert állománya szétszóródott a háborúban...” (ugyan mi szóródhatott szét abból, ami nem volt?), de azért – diplomatikusan – kifejezésre juttatja: tudomása van arról, hogy valójában nem a háborúban szóródott szét ez az állomány, hanem a háború után a párt szektás, sztálinista „művelődéspolitikájának” nevében elkövetett vandál pusztításnak esett áldozatul, ugyanúgy, mint a falusi olvasókörök, gazdakörök, iparos és egyéb egyesületek. Ami akkoriban – a kézirat születése idején – nem csekély bátorságot kívánt. Ez egyébként arra is figyelmeztet: itt lenne az ideje feldolgozni a két háború közötti időszak népkönyvtárainak történetét – különös tekintettel a húszas-harmincas évekre – objektív, azaz nem „pártos” módon!

Ugyancsak érdeme a szerzőnek, hogy – divatos kifejezéssel élve – gúzsba kötve is tudott táncolni: a kötelező tiszteletkörök („az ország megszabadult a dogmatikus politikától, és a társadalom fejlődésében, a gazdasági életben is új szakasz kezdődött” stb.) megtétele után igencsak reális képet fest eredményeinkről. A figyelmes olvasó számára aligha lehet kétséges, hogy nem diadalmenetről, hanem balsikerek sorozatáról van szó, még ha a fejezet végén „óvatos optimizmus”-t emleget is a jövőt illetően (1984-ben ez még nem volt annyira irreális, mint napjainkban).

A „Könyvtárak a mai Magyarországon” fejezet precízen és tömören foglalja össze könyvtári rendszerünk legfontosabb tudnivalóit, a fenntartás, a felügyelet és az irányítás kérdéseit, a társadalomnak a könyvtárakkal és a könyvtárosokkal szemben támasztott – kellőképpen ki nem elégített – igényeit, a könyvtár-építés gondjait.

Ezután a különféle könyvtár típusok (nemzeti, közművelődési – ezen belül tanács-, városi, falusi, gyermek- és szakszervezeti –, iskolai, felsőoktatási és szakkönyvtár), a könyvtárügy központi szervei (MM, OKT, KMK, könyvtárellátó) és a szaksajtó, a képzés, a „szakma”, majd az MKE jellemzése következik, többnyire véleménnyel és értékeléssel együtt. A kötetet statisztikai táblázatok, a felhasznált irodalom jegyzéke és érdekes fényképsszeállítás zárja.

*

Hasznos és tanulságos olvasmány a könyvtári munka bármely területén dolgozó valamennyi könyvtárosnak és a könyvtárosképzéssel foglalkozóknak egyaránt. (*Közl. az OSZK KMK, 1988, Műzsák. 129 l. 56 Ft.*)

Pálvölgyi Endre